

РЕЦЕНЗІЯ НА ПІДРУЧНИК «ЕКОЛОГІЧНЕ ПРАВО» ЗА РЕД. А. П. ГЕТЬМАНА¹

Шульга М. В.,

доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри земельного та аграрного права
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого,
член-кореспондент Національної академії правових наук України

Початок XXI сторіччя ознаменувався інтенсивним розвитком глобалізаційних процесів, які висунули на перший план проблеми, пов'язані з порушенням рівноваги між суспільством і природою, суттєвим збільшенням антропогенного навантаження та негативного впливу на довкілля. У зв'язку з цим роль екологічного права в усьому світі, і в тому числі в Україні, неупинно зростає. Цілком очевидно, що така тенденція буде продовжуватися та посилюватися.

Відомо, що природні ресурси забезпечують існування людей і суспільства в цілому, тваринного і рослинного світу. В умовах нарощування антропогенних навантажень на природне середовище, розвитку суспільного виробництва і зростання матеріальних потреб населення виникає необхідність розробки і додержання особливих правил користування компонентами довкілля, забезпечення раціонального використання, екологічно спрямованої охорони та захисту. Вітчизняне екологічне законодавство має сприяти формуванню екологічного правопорядку та забезпеченню екологічної безпеки, а також більш ефективному, науково обґрунтованому використанню, відновленню та охороні природних ресурсів.

Динамічний розвиток сучасних екологічних відносин потребує не тільки їх належного та своєчасного правового регулювання з урахуванням міжнародних і євроінтеграційних зобов'язань України в довкілевій сфері, а і ґрунтовної та якісної підготовки висококваліфікованих спеціалістів, здатних вирішувати питання, пов'язані з охороною навколишнього природного середовища, приналежності, використання, відтворення природних ресурсів і комплексів, забезпеченням екологічної безпеки.

Соціальна цінність і функціональне призначення екологічного права для українського суспільства, яке впродовж 30-ти років розбудови української державності сформувалося як окрема галузь вітчизняного права, наукової доктрини, навчальної дисципліни і є складовою національної правової системи України полягає в тому, що його норми спрямовані на регулювання суспільних відносин, які формуються у сфері забезпечення екологічної безпеки, захисту права на

безпечне для життя і здоров'я довкілля, реалізацією цілей сталого розвитку, утвердження правопорядку в царині використання, відновлення і охорони природних ресурсів.

Правові механізми забезпечення збереження довкілля, екологічної безпеки, раціонального використання і охорони природних ресурсів є реакцією на виклики глобального, національного, регіонального і місцевого значення, існуючі проблеми державно-правового, економічного та соціального характеру з питань здійснення прав на природні ресурси, охорони довкілля, доступу до правосуддя і захисту таких прав у судах, включаючи й Європейський суд з прав людини.

Навчальна дисципліна еколого-правового напрямку забезпечує набуття спеціальних компетентностей, визначених стандартами вищої освіти. Вона має забезпечувати підготовку кваліфікованих юристів, здатних на високому професійному рівні комплексно і ефективно вирішувати державно-правові питання і проблеми, ухвалювати рішення у ситуаціях, що вимагають системного, логічного та функціонального тлумачення норм права, а також особливостей практики їх застосування.

Підручник «Екологічне право» підготовлений колективом викладачів кафедри екологічного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого. Авторський колектив прагнув не тільки окреслити весь комплекс еколого-правових питань, а і висвітлити навчальний матеріал у послідовній та доступній формі з урахуванням останніх змін в екологічному законодавстві та вимог Європейської кредитно-трансферної системи (галузь знань 08 «Право», спеціальність 081 «Право», освітньо-кваліфікаційний рівень «Бакалавр»).

Підручник видано до 220-ї річниці заснування Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого та 45-річчя кафедри екологічного права Університету. Загальний обсяг підручника становить 63 друкованих аркуша (1008 сторінок).

Архітектоніка підручника складається з трьох частин – Загальна, Особлива і Спеціальна. Кожна містить відповідні розділи та параграфи. Всього підручник нараховує 26 розділів.

¹ Екологічне право : підручник / [А. П. Гетьман, Г. В. Анісімова, Є. П. Суєтнов та ін.] ; за ред. А. П. Гетьмана ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків : Право, 2024. 1008 с.

Для зручності засвоєння матеріалу з урахування вимог Європейської кредитно-трансферної системи до Загальної частини увійшли наступні розділи: Екологічне право в правовій системі України; Загальна характеристика джерел екологічного права; Правові засади екологічного управління; Екологічні права, інтереси та обов'язки громадян; Правове регулювання забезпечення екологічної безпеки населення та територій; Право власності на природні ресурси та комплекси; Право природокористування (загальні положення); Правові засади економічного механізму природокористування та охорони навколишнього природного середовища; Правові засади юридичної відповідальності за порушення екологічного законодавства.

В цій частині серед традиційних питань, які окреслені навчальною програмою та навчальними університетськими планами, була приділена увага висвітленню і таких важливих питань, як: рішення та практика Європейського суду з прав людини в системі джерел екологічного права; вплив судової практики та її системний зв'язок із джерелами екологічного права; правові засади забезпечення екологічних інтересів громадян, їх поняття і класифікація; поняття та види екологічних обов'язків громадян; правові засади регулювання екологічних ризиків та деякі інші.

До Особливої частини увійшли наступні розділи: Правове регулювання використання та охорони земель; Правове регулювання використання та охорони вод; Правове регулювання використання та охорони надр; Правове забезпечення використання та охорони рослинного світу; Правове регулювання використання, відтворення та охорони лісів; Правове регулювання використання та охорони тваринного світу; Правове регулювання охорони атмосферного повітря, озонового шару та клімату; Правове регулювання використання й охорони об'єктів природно-заповідного фонду України; Правове регулювання використання й охорони курортних, лікувально-оздоровчих і рекреаційних зон; Правове забезпечення формування та функціонування екологічної мережі України; Правове регулювання використання та охорони природних ресурсів континентального шельфу та виключної (морської) економічної зони України; Правове регулювання управління відходами; Правова охорона навколишнього природного середовища при здійсненні господарської діяльності; Правова охорона навколишнього природного середовища в населених пунктах; Правова охорона навколишнього природного середовища в енергетичній сфері.

Фактично Особлива частина підручника об'єднала під своїм дахом як традиційні розділи природоресурсного права, – тобто використання та охорона земель, вод, надр, лісів, рослинного та тваринного світу, так і питання правового забезпечення та функціонування природних комплексів, а також охорони навколишнього природного середовища на

відповідних територіях чи у галузях економіки. При написанні Особливої частини підручника, авторський колектив виходив саме із розуміння екологічного права як комплексної галузі права і законодавства, так як це традиційно тлумачить Харківська наукова школа екологічного права.

Спеціальна частина складається з двох розділів, а саме: Міжнародно-правова охорона навколишнього природного середовища; Право охорони навколишнього середовища Європейського Союзу. Серед традиційних питань, які висвітлюються у цій частині, є такі: Міжнародно-правова охорона клімату; Міжнародно-правова охорона ландшафтів; Екологічна політика Європейського Союзу; Європейський зелений курс.

Кожен розділ рецензованого підручника, як того вимагає методичне забезпечення, супроводжується контрольними питаннями, підручник має список скорочень, предметний покажчик і список основної рекомендованої літератури.

У запропонованому зміненому і доповненому виданні підручника «Екологічне право» проблеми галузевої науки та навчальної дисципліни розкриваються, виходячи з положень загальної теорії вітчизняного права, аналізу сучасної правової системи та практики правозастосування у сфері екологічних правовідносин.

В підручнику знайшли своє відображення концептуальні положення щодо подальшого розвитку галузі права та навчальної дисципліни у новітніх поглядах і підходах з урахуванням результатів сучасних наукових досліджень.

Підручник підготовлено з урахуванням сучасного стану, тенденцій і перспектив розвитку правової регламентації суспільних екологічних відносин в умовах світових та європейських економічних, державно-правових та освітніх інтеграційних процесів. Його автори свідомі того, що подальший розвиток екологічного права як самостійної галузі вітчизняної системи права має здійснюватися на конституційних засадах, які повинні забезпечувати незаперечну реалізацію і захист екологічних прав людини і громадянина, задоволення екологічних інтересів Українського народу та держави на рівні міжнародних екологічних стандартів і нормативів. Еволюція предмета і системи вітчизняного екологічного права в сучасних умовах повинна здійснюватися з огляду на міжнародні інтеграційні процеси у сфері охорони навколишнього природного середовища відповідно до вимог Європейського Союзу.

За структурою, змістом, методикою викладення матеріалу, формулювання питань до самоконтролю, вибором рекомендованих літературних джерел оновлений підручник охоплює всі основні інститути вітчизняного екологічного права та базується на використанні методологічних засад, науково-теоретичних висновків, конституційних положень і принципів, матеріалів судової практики, тлумаченні норм новітнього екологічного

законодавства України. У методичному аспекті зміст оновленого підручника орієнтований на забезпечення викладання нормативного курсу «Екологічне право» з урахуванням сучасних вимог до отримання студентами вищої юридичної освіти, що спрямовані на зміну усталених підходів до вивчення екологічного права,

застосування нових методик у викладанні цієї навчальної дисципліни.

Підручник буде корисним для студентів юридичних закладів вищої освіти, аспірантів, науковців-правників, викладачів, а також усіх тих, хто цікавиться теоретичними та практичними питаннями екологічного права.